

Tartalom

I. RÉSZ ELMÉLETI ALAPOK: KRIMINÁLPOLITIKA, BŰNMEGELŐZÉS ÉS HELYREÁLLÍTÓ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS	
Szerk.: Borbíró Andrea	13
Bevezetés	15
1. Társadalmi kirekesztődés, bűnözés és kriminálpolitika	19
1.1. A bűnözés társadalmi reprodukciója, deviancia-kontroll, bűnözéskontroll (Gönczöl Katalin).....	21
1.1.1. Devianciák számbavétele, deviancia-kontroll	21
1.1.2. A 21. század bűnözése Magyarországon: a piaci társadalom bűnözése.....	23
1.1.3. A devianciák, ezen belül a hagyományos bűnözés társadalmi reprodukciójának számba jöhető modelljei	25
1.1.3.1. Az egyenlőtlen esélyek modellje	25
1.1.3.2. A normaszegések reprodukciója a kontroll-modellben.....	27
1.1.3.3. A társadalmi kirekesztődés.....	28
1.1.4. A bűnözéskontroll, a kriminálpolitika.....	34
Források	35
1.2. Bűnözés, alkohol- és kábítószer-fogyasztás, öngyilkosság Magyarországon a rendszerváltás után (Papp Gábor).....	37
1.2.1. Bűnözés.....	37
1.2.1.1. A bűnözés tárgyi oldala.....	38
1.2.1.2. A bűnözés alanyi oldala	43
1.2.1.3. Sértettek	45
1.2.2. Öngyilkosság.....	46
1.2.3. Alkoholizmus	50
1.2.3.1. Az alkoholfogyasztás hazai jellemzői.....	50
1.2.3.2. Az alkoholfogyasztás és a bűnözés összefüggései.....	54
1.2.4. Kábítószer-probléma.....	55
Források	58
1.3. Kriminálpolitika (Ligeti Katalin).....	59
1.3.1. A kriminálpolitika fogalma	59
1.3.2. A jogállami kriminálpolitika alapelvei.....	63
1.3.2.1. Humanitás	64
1.3.2.2. Koherencia és racionalitás	65
1.3.3. A büntető igazságszolgáltatási rendszer és a kapcsolódó szervezetek.....	66
1.3.3.1. A magyar büntető igazságszolgáltatás jogi keretei, szervezetei és személyei	66

1.3.3.2. A büntető igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó szervezetek és személyek hazánkban	68
1.3.4. A kriminálpolitika feladata.....	69
1.3.4.1. A bűnmegelőzés eszközrendszere	69
1.3.4.2. A büntetendő magatartások és a szankciórendszer meghatározása.....	70
1.3.4.3. A büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás kialakítása.....	73
1.3.4.4. A bűncselekmény által okozott hátrányok enyhítése	77
1.3.5. Kriminálpolitikai modellek.....	78
1.3.6. Nemzetközi és európai kriminálpolitika	79
1.3.6.1. Az ENSZ kriminálpolitikája	79
1.3.6.2. Az Európa Tanács kriminálpolitikája.....	80
1.3.6.3. Az Európai Unió kriminálpolitikája.....	81
Források	83
1.4. Társadalmi kirekesztődés és bűnözés. A rendszerváltás utáni kriminálpolitikai megközelítések Magyarországon és a társadalmi kirekesztődés (Lévay Miklós).....	87
1.4.1. A „társadalmi kirekesztődés” fogalmáról.....	87
1.4.2. Az Európai Unió a társadalmi kirekesztődés ellen	89
1.4.3. Társadalmi kirekesztődés és bűnözés összefüggései a kriminológiai szakirodalomban	91
1.4.4. Társadalmi kirekesztődés Magyarországon.....	94
1.4.5. Kriminálpolitika és társadalmi kirekesztődés Magyarországon	98
1.4.5.1. Kriminálpolitikai fordulópontok a rendszerváltás utáni Magyarországon.....	98
1.4.5.2. A Btk.-módosítások hatása a kriminálstatisztikai adatok tükrében.....	101
1.4.5.3. A rendszerváltás utáni kriminálpolitikai fordulatok befogadó és kirekesztő jellege	104
1.4.6. Zárógondolatok	104
Melléklet	105
Források	106
2. Társadalmi bűnmegelőzés Magyarországon	109
2.1. Bűnmegelőzés (Borbíró Andrea).....	111
2.1.1. A bűnmegelőzési politika.....	111
2.1.2. A bűnmegelőzés rendszerezése	114
2.1.3. Prevenció a büntető igazságszolgáltatáson keresztül.....	117
2.1.3.1. Generális prevenció	118
2.1.3.2. Speciális prevenció	119
2.1.4. Az elkövetővé válás megelőzése: kockázatközpontú megelőzés.....	121
2.1.4.1. Longitudinális vizsgálatok: a bűnelkövetővé válás kockázati tényezői.....	121
2.1.4.2. A korai beavatkozás mint bűnmegelőzés	123
2.1.5. Közösségi bűnmegelőzés	125
2.1.5.1. Közösségi hipotézis	125

2.1.5.2. A „közösségi integrációra” építő bűnmegelőzési koncepciók	127
2.1.5.3. Rend és közösség: morális konzervativizmus.....	129
2.1.6. A bűnalkalmak kontrollja és áldozat-központú stratégiák	132
Források	137
2.2. A magyar bűnmegelőzési stratégia előzményei (Borbíró Andrea).....	141
2.2.1. A társadalmi megelőzés gondolatának kibontakozása	141
2.2.2. A rendszerváltás utáni évek.....	142
2.2.3. Bűnmegelőzés 1994 után	145
2.2.3.1. Az Országos Bűnmegelőzési Program és az OKBK.....	145
2.2.3.2. Reformtörekvések 2002 után	147
Források	148
2.3. A Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiája (részletek).....	151
2.4. A Stratégia tapasztalatai, a legjobb gyakorlatok és a végrehajtás értékelése (Gyökös Melinda és Ivány Borbála).....	173
2.4.1. A Stratégia létrejöttének szervezeti következményei, felelősség a végrehajtásért	173
2.4.2. A Stratégia végrehajtása: cselekvési programok és pályázati programok ..	174
2.4.3. A végrehajtás eredményei	177
2.4.3.1. Gyermekek- és fiatalok bűnözésének megelőzése, csökkentése	177
2.4.3.2. A városok (települések) biztonságának fokozása.....	179
2.4.3.3. A családon belüli erőszak megelőzése	181
2.4.3.4. Az áldozattá válás megelőzése, az áldozatok segítése	182
2.4.3.5. A bűnismétlés megelőzése	183
Források	186
3. A helyreállító igazságszolgáltatás elmélete és módszerei.....	189
3.1. Helyreállító igazságszolgáltatás (Bárd Petra).....	191
3.1.1. A helyreállító igazságszolgáltatás koncepciója.....	191
3.1.1.1. A hagyományos büntető igazságszolgáltatás megkérdőjeleződése.....	191
3.1.1.2. A kritika következményei: szemléleti változás	193
3.1.1.3. A helyreállító igazságszolgáltatás fogalom-meghatározása.....	196
3.1.1.4. A hagyományos és helyreállító igazságszolgáltatás összehasonlítása ..	199
3.1.2. A helyreállító igazságszolgáltatás fajtái	202
3.1.3. Amikor nincs helye helyreállító igazságszolgáltatásnak.....	205
3.1.4. A helyreállító igazságszolgáltatás jogalapja és helye a jogrendszerben	208
3.1.5. Nemzetközi követelményrendszer	209
3.1.5.1. ENSZ.....	209
3.1.5.2. Európa Tanács	211
3.1.5.3. Európai Unió	212
3.1.6. A helyreállító igazságszolgáltatás jövője	214
Források	216

3.2. Mediáció – a módszer alapjai (Kertész Tibor és Wagner Jenő János)	223
3.2.1. Esetleírás – Az ideális család	223
3.2.2. Konfliktusok, konfliktuselemzés	225
3.2.2.1. A konfliktus dinamikája, eszkalációs fázisai	225
3.2.2.2. A konfliktusok típusai	226
3.2.3. Konfliktustípusok és mediációs technikák összefüggései – a konfliktus feltérképezése	227
3.2.4. Konfliktuskezelési módok	228
3.2.4.1. Rendszerszintű lehetőségek	228
3.2.4.2. Egyéni szintű lehetőségek	229
3.2.5. Tárgyalási módok	230
3.2.6. A mediáció	231
3.2.6.1. A mediáció definíciója és jellemzői	231
3.2.6.2. A mediáció folyamata és a mediátor feladatai	232
3.2.6.3. Etikai megfontolások a mediációval kapcsolatban	236

II. RÉSZ GYERMEK- ÉS FIATALKORI BŰNÖZÉS

Szerk.: Kerezi Klára	239

Bevezetés	241

4. A gyermek- és fiatalkori bűnözés általános kérdései	247

4.1. Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok (Csemáné Várad Erika)	249
4.1.1. Fogalmi alapvetések	249
4.1.1.1. Életkori határok	249
4.1.1.2. Elkövető- és áldozatfogalmak	251
4.1.2. Kiskorú elkövetők – helyzetkép Magyarországon és a világban	252
4.1.2.1. A gyermek- és fiatalkori bűnözés nemzetközi tendenciái	252
4.1.2.2. Új jelenségek a kiskorúak bűnözése körében: iskolai zaklatás (mobbing/bullying); iskolai erőszak; „happy slapping”, „snuff videó” – és ami mögöttük van	254
4.1.2.3. Hazai kriminálstatisztikai adatok	257
4.1.2.4. Látens bűnözés és prekriminális cselekmények	258
4.1.3. Kiskorú áldozatok – helyzetkép Magyarországon és a világban	259
4.1.3.1. A kiskorú áldozatok a nagyvilágban – gyermekek gyermeki jogok nélkül	259
4.1.3.2. A gyermekkel, fiatalokkal szemben elkövetett tipikus (bűn)cselekmények	261
4.1.3.3. A bűncselekmények kiskorú áldozataival kapcsolatos kriminálstatisztikai adatok	263
4.1.3.4. A kiskorú áldozatok jellemzői	264
4.1.4. Az elkövetővé és az áldozattá válás összefüggései, a kiskorúak bűnözésének okai	265
Források	267

4.2. Szegregáció, gyermekszegénység és esélyegyenlőség (Kerezsi Klára).....	273
4.2.1. Gyermekszegénység Magyarországon.....	273
4.2.1.1. Abszolút szegénység.....	276
4.2.1.2. Relatív szegénység.....	276
4.2.1.3. A magyar gyermekszegénység elleni stratégia.....	277
4.2.2. Szegregáció és társadalmi kirekesztődés.....	278
4.2.3. Egyenlőtlen esélyek a devianciára.....	280
Források.....	282
4.3. A fiatalkorú elítéltek áldozati minőségének vizsgálata (Hollán Miklós és Ligeti Katalin).....	285
4.3.1. Hipotézisek és módszertan.....	285
4.3.1.1. A kutatás hipotézisei.....	285
4.3.1.2. Módszertan.....	286
4.3.2. A vizsgált populáció szocio-demográfiai jellemzői.....	287
4.3.3. Az áldozatiság vizsgálata.....	291
4.3.3.1. A sértetti minőség.....	291
4.3.3.2. Az erőszakos cselekmények sértettjei.....	292
4.3.3.3. A többszörös viktimizáció szerepe.....	293
4.3.3.4. A támadó személye.....	294
4.3.3.5. A vizsgált cselekmények észlelése.....	294
4.3.4. Az elkövetett bűncselekmények.....	295
4.3.4.1. Alapadatok.....	295
4.3.4.2. A sértetti minőség hatása az erőszakos cselekmények elkövetésére.....	296
Források.....	297
4.4. Gyermekjogok és beavatkozás (Fogarassy Edit).....	299
4.4.1. Gyermekjogok a nemzetközi egyezményekben.....	299
4.4.2. Gyermekjogok a magyar jogban.....	301
4.4.3. A gyermek jogai és a gyermekvédelmi beavatkozás.....	302
4.4.4. A bűnelkövető gyermek jogainak védelme a büntetőjogi beavatkozás során.....	305
Források.....	307
5. Korai probléma-felismerés.....	309
5.1. Támogató és gyengítő faktorok a kriminális érintettség kialakulásában (Solt Ágnes).....	313
5.1.1. Társadalom – család – egyén: a társadalmi norma és az együttélés szabályai.....	313
5.1.2. Peremen billegő fiatalok.....	315
5.1.2.1. Elsődleges szocializációs közeg.....	316
5.1.2.2. A másodlagos szocializációs közeg.....	321
5.1.2.3. Tipikus életutak.....	322
5.1.2.4. Énkép, mentalitás.....	326

Források	327
5.2. Gyermekbántalmazás, veszélyeztetett gyermekek (Gyurkó Szilvia).....	329
5.2.1. A gyermek szükségletei – veszélyeztető helyzetek.....	329
5.2.1.1. Veszélyeztetés – veszélyeztetettség	330
5.2.1.2. A veszélyeztetettség értékelése a gyakorlatban.....	332
5.2.2. Gyermekbántalmazás	334
5.2.2.1. Nemzetközi és magyar szabályozás.....	334
5.2.2.2. A gyermekbántalmazás és a családon belüli erőszak viszonya.....	337
5.2.2.3. A gyermekbántalmazás kriminológiája.....	337
Források	343
5.3. Intézményi erőszak és rendszerabúzus (Herczog Mária).....	347
5.3.1. Az intézményi bántalmazás meghatározása.....	347
5.3.2. A rendszerbántalmazás fogalma.....	348
5.3.2.1. A gyermekek jogai és a rendszerabúzus.....	349
5.3.2.2. Az intézményi erőszakkal veszélyeztetettek fő rizikófaktorai.....	351
5.3.3. Az intézmények „zárt ajtó” mögött.....	354
Források	357
5.4. A fiatalkori alkohol- és drogfogyasztás megjelenése, előfordulása (Rácz József).....	361
5.4.1. A problémaviselkedés-koncepciótól a szociális fejlődési modellig.....	361
5.4.2. A tüneti kép: a kipróbálástól a problémás szerhasználatig.....	362
5.4.2.1. A droghatás kialakulása.....	363
5.4.2.2. A droghasználat tünetei.....	364
5.4.2.3. Hogyan ismerhető fel a szerhasználat?.....	365
5.4.3. A pszichoaktív anyagok csoportosítása.....	366
5.4.4. Az egyes szerek hatásai.....	367
5.4.4.1. Opiátok.....	367
5.4.4.2. Depresszánsok (altatók, nyugtatók, szorongáscsillapítók és alkohol).....	369
5.4.4.3. Pszichostimulánsok, élénkítő, izgató szerek.....	370
5.4.4.4. Ecstasy	372
5.4.4.5. Hallucinogének	373
5.4.4.6. Diszkódrogok.....	375
5.4.5. Serdülőkori vagy fiatalkori alkoholhasználat.....	375
5.4.6. A fiatalkori alkohol- és drogfogyasztás kockázati tényezői.....	375
5.4.6.1. A társadalmi-kulturális környezet szerepe	375
5.4.6.2. A személyiség szerepe.....	376
5.4.6.3. A család szerepe	377
5.4.6.4. A kortárs környezet szerepe	378
Források	379
5.5. Az erkölcsi veszélyzónában élő gyermek- és fiatalkorúak pszichopedagógiai ellátása (Takács István).....	383

5.5.1. Magatartás – viselkedés	383
5.5.2. A viselkedészavar értelmezése	384
5.5.3. A viselkedési zavarra utaló tünetek, jellemző megnyilvánulások felismerése	387
5.5.3.1. Szorongás, depresszió, öngyilkosság	388
5.5.3.2. Az agresszió	389
5.5.4. A viselkedési problémák diagnosztizálása	389
5.5.5. Prevenció. Terápiák, gyógyító, edukatív eljárások	390
Források	392
6. Kezelőrendszer, beavatkozási területek	395
6.1. Gyermekvédelem és bűnmegelőzés (Szöllősi Gábor)	397
6.1.1. Bűnmegelőzési politika és gyermekvédelmi politika	397
6.1.1.1. A bűnmegelőzési politika és annak gyermekvédelmi elemei	397
6.1.1.2. A gyermekvédelmi politika és annak bűnmegelőzés-politikai összefüggései	398
6.1.1.3. A bűnmegelőzésre tartozó probléma meghatározása	400
6.1.1.4. A gyermekvédelemre tartozó probléma meghatározása	401
6.1.2. A gyermekek bűnelkövetővé válásának folyamatai, kockázati és reziliencia-tényezők	403
6.1.2.1. Kockázati és reziliencia-tényezők	403
6.1.2.2. A bűnelkövetővé válás fejlődési folyamata	404
6.1.3. A gyermekvédelem részterületei és azok bűnmegelőzési funkciói	406
6.1.3.1. A gyermekvédelmi rendszer	406
6.1.3.2. Bűnmegelőzés a gyermekvédelemben gondozott gyermekek körében	406
6.1.4. A gyermekvédelem bűnmegelőzési feladatának megjelenése a gyakorlatban	408
6.1.4.1. Explicit bűnmegelőzési funkció	409
6.1.4.2. Látens bűnmegelőzési funkció	409
6.1.4.3. A gyermekvédelmi bűnmegelőzés jellegzetes szinterei, eszközei	409
Források	412
6.2. Konfliktusfeloldás és bűnmegelőzés az iskolában (Ligeti György)	415
6.2.1. Rövid módszertani bevezető	415
6.2.2. A közeg, amelyben történnek a dolgok	416
6.2.2.1. Oktatás és nevelés	416
6.2.2.2. Társadalmi környezet	416
6.2.3. A konfliktusok	419
6.2.3.1. Lopás	419
6.2.3.2. Szecskák	420
6.2.3.3. Mobiltelefon	421
6.2.3.4. Tanárverés és a média szerepe	421
6.2.4. Az iskola mint munkahely és annak szervezeti kultúrája	422

6.2.4.1. Kommunikáció.....	423
6.2.4.2. 80/20 – hol dől el a pedagógiai munka.....	424
6.2.4.3. Stratégia	425
Források	426
6.3. Kortárssegítés (Both Emőke).....	429
6.3.1. Az önkéntes munka.....	429
6.3.2. A kortárssegítés	430
6.3.2.1. A kortárssegítés hazai történetének áttekintése.....	430
6.3.2.2. A kortárssegítés elhatárolása az önkéntes munkától	432
6.3.2.3. A kortárssegítés típusai	435
6.3.2.4. A kortárssegítés lehetőségei a bűnmegelőzésben.....	436
6.3.2.5. A kortárssegítés előnyei	438
6.3.3. Összefoglalás	439
Források	439
6.4. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása; a helyreállító szemlélet perspektívái (Dénes Veronika és Vaskuti András).....	443
6.4.1. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása.....	443
6.4.1.1. Életkori keretek.....	443
6.4.1.2. Az igazságszolgáltatás szereplői	443
6.4.1.3. A bűncselekmény elkövetésétől az ítélethozatalig tartó folyamat	444
6.4.1.4. Elterelési lehetőségek a jelenleg hatályos törvényben.....	446
6.4.2. Resztoratív elemek a fiatalkorúak büntető jogalkalmazásában	447
6.4.2.1. Szófejtő bevezető.....	447
6.4.2.2. Fiatalkorúak által elkövetett, leggyakrabban előforduló bűncselekményfajták.....	449
6.4.2.3. A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás jellemzői.....	450
6.4.2.4. A közvetítői eljárás és eddigi tapasztalatai.....	454
6.4.2.5. A Btk. szankciórendszere	456
Források	462